

אלקנה סמורה *Alkanna strigosa* בן שיח ר"ש הגדל ברצועת הספר (אפריל 2021)

ערגה אלוני

אלקנה סמורה הוא בן-שיח עשבוני רב-שנתי, ממשפחת הזיפניים, הגדל בשולי החבל הים-תיכוני ורצועת הספר, גובהו 15-30 ס"מ, קוטרו 40-60 ס"מ (שמידע 2005).

עלי הצמח פשוטים, מוארכים, שפתם תמימה, יושבים, מסורגים על הגבעול אורכם 2-3 ס"מ. מאופיינים בשערות לבנות זיפניות בלתי נעימות למגע המכסות את רוב אברי הצמח.

אלקנה סמורה, מימין: בן שיח עשבוני רב שנתי. משמאל: העלים פשוטים זיפניים מצוידים בשיכים זיפניים צילמה ערגה אלוני ©

הפריחה בין פברואר למאי, מופיעה על צימוח קיצי של העונה הקודמת ומאפיינת את מיני **האלקנה**. הפרחים מסודרים בתפרחת עקרבית בה פורחים באותו זמן כ-3 פרחים. הפרח דו מיני, בעל כותרת תכולה דמוית משפך (פיינברון, דנין 1991: שמידע 2005). לעיתים נראים בסמיכות זה לזה פרחים שגונם ורוד. פקע ופרח צעיר שנפתח צבעם ורוד המשתנה תוך זמן לתכול.

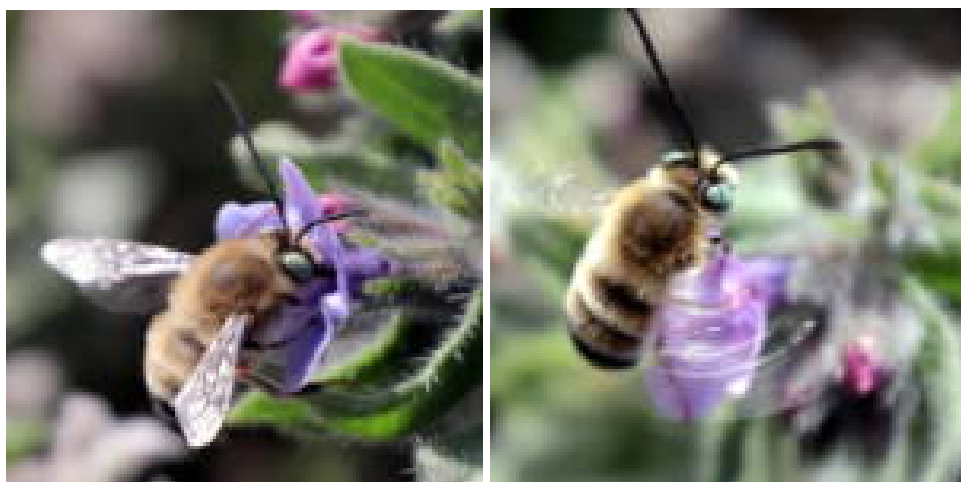
הפרח אורכו 1 ס"מ. הגביע מורכב 5 עלים ירוקים שעירים אורך כל עלה 5-7 מ"מ, מאוחים בבסיס וראשם מחודד. הגביע אינו נשיר, מקיף את צינור הפרח שנוצר מאחוי 5 עלי כותרת. בראש הצינור מתפשקות 5 אונות מעוגלות. צינור הכותרת פתוח (אינו חסום בקשקשים כמו בפרחי **לשון הפר**) במבוא הפתח 5 אבקנים מסודרים באורך שונה. השחלה עילית בת 4

מגורות. עמוד העלי מקובע בראש השחלה ומסתיים בצלקת דמוית גולה או בעלת 2 אונות קצרות.

מימין: צדודית האלקנה פרח צינורי המתרחב ובראשו כותרת. באמצע ומשמאל: אונות הכותרת מעוגלות האבקנים חבויים בצינור. הפרחים הצעירים ורודים צילמה ערגה אלוני ©

האבקת הפרחים נעשית ע"י חרקים לרוב מיני דבורים יחידניות כמו **מדרונית** בעלי חדק ארוך שיכולות לשאוב צוף מבסיס צינור הפרח. לאחר ההאבקה הכותרת מתקמטת מתייבשת ונושרת. הפרי המתפתח הן אגוזיות כהות דמויות ביצה, כפופות וקשתיות, מגובששות בחלקן העליון וצרות בחלקן התחתון (דנין 1983).

האבקת פרחי האלקנה נעשית באמצעות חרקים. בתמונות מחושית זכר - משמאל, עם חדק בפרח. צילמה ערגה אלוני ©

מיני **האלקנה** ששם הסוג נגזר מהמילה חינה (דנין 1983), מאופיינים בשורש רב שנתי מכוסה קליפה שמתחתה רקמות בצבע אדום מהם הופק צבע הדומה ל"חינה". חומר הצבע היה בעבר שימושי ביותר. ברפואה העממית השתמשו בו כנגד שלשול, לריפוי צלקות, כוויות ופציעות בהיותו נוגד דלקת וסופג חום מהעור. כיום משמש בעיקר לקוסמטיקה (Omhashem et al 2019).

כל אברי הצמח בעיקר השורש מכילים אלקלואידים פירוליזידין שהם רעילים ומסייעים

לצמח להגן על עצמו. מיני הסוג **אלקנה** אינם נאכלים ע"י חרקים ואוכלי עשב ועמידים כנגד רעייה. האלקלואיד המצוי פיירולזידין עלול לגרום לרעילות בכבד ובריאות Smith & Culvenor 1981)). כמו גם פולווין ומונוקרוטלין. (Chojkier 2003) הם גורמים להגדלת תאי כבד, להפרעות בחילוף החומרים בתאי הכבד עד למצב של אי יכולת בתפקוד (Roeder 1995). שורש **אלקנה** מכיל פיגמנטים אדומים ברמה של עד 5% עד 6% מורכב בעיקר מנפתאזרין מסיסים בשומן (5,8-דיהידרוקסי-1,4-נפתקינן) אלקנין ואסתרין. (Papageorgiou 2008). כ"כ זוהו במיני **האלקנה** פלבנואידים ותרכובות משניות אחרות כמו אלקנין ושיקונין.

אלקנה סמורה נפוץ ברצועת הספר בחבל הים תיכוני. גדל על קרקעות גירניות שהתפתחו על קירטון. אזורי התפוצה בארץ: גולן, פלשת, גליל עליון ותחתון, עמק יזרעאל, שומרון, שפלה, הרי יהודה, צפון הנגב, בקעת כנרת, בית שאן, גלבוע, מדבר שומרון ויהודה, ערבות הירדן ובקעת ים המלח. טיפוס תפוצה מזרח ים תיכוני, תפוצתה העולמית מזרח ים תיכוני וסיני.

אלקנת הצבעים היא מין קרוב, ויקרי ל**אלקנה סמורה**. מחליף את **האלקנה הסמורה** באזור החוף על תשתית חמרה חולית וחול.

ספרות:

דנין א. (אלון ע עורך) 1983. החי והצומח של א"י אנציקלופדיה שימושית מאוירת. משרד הבטחון, החברה להגנת הטבע (כרך 11)

פינברון-דותן נ. דנין א. 1991. המגדיר לצמחי-בר בארץ-ישראל. כנה. ירושלים.

שמידע א. 2005. צמחי ישראל המדריך השלם לצמחים ופרחים בא"י. הוצאת מפה.

Abdel-Gelil OEA, Atwa NA. Abdel Raouf A Moustafa ARA. Samira R Mansour SR. 2019. Alkanna Species: A Promising Herbal Medicine and its Uses.
<https://www.fortunejournals.com>

Boulos L. 2000. Flora of Egypt 2: 1-352. Al Hadara Publishing, Cairo

Chojkier M. 2003. Hepatic sinusoidal-obstruction syndrome: toxicity of pyrrolizidine alkaloids. J Hepatol. 39(3) p. 437-44

Omhashem EA Abdel-Gelil. Atwa AN. Moustafa ARA. Samira R Mansour SR. 2019. Alkanna Species: A Promising Herbal Medicine and its Uses. Food Sci Nutr Res 2 (4)pp. 309-315

Papageorgiou VP, Assimopoulou AN, Ballis AC. 2008. Alkannins and shikonins: a new class of wound healing agents. Curr Med Chem. 15(30):3248-3267.

Roeder E. 1995. Medicinal plants in Europe containing pyrrolizidine alkaloids. Pharmazie. 50(2) p. 83-98.

Smith LW. Culvenor CCJ. 1981. Plant sources of hepatotoxic pyrrolizidine alkaloids. J. Nat. Prod. 44 (2) p. 129-152.

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

לציטוט: אלוני ע 2021 אלקנה סמורה *Alkanna strigosa* בן שיח ר"ש הגדל ברצועת
הספר (אפריל 2021). פורחי החודש, כתב-עת "כלנית", מספר 8.
<https://www.kalanit.org.il/alkanna-strigosa-04-2021>